

Nr 3.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål; given Stockholms slott den 21 december 1923.

Med åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål.

GUSTAF.

Birger Ekeberg.

Förslag

till

LAG

angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål.

Härigenom förordnas, att utan hinder av vad lag eller särskild författning innehåller häremot stridande skall gälla som följer:

Är någon vid allmän underrätt tilltalad för brott och hålles han i målet häktad, skall vid den rätt upptagas jämväl talan, som mot den tilltalade föres på grund av brott, begånget inom annan allmän underrätts domvärjo, så vida det kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt; dock må ej på grund av vad nu sagts upptagas mål, för vilka i fråga om rätt domstol gälla särskilda, från stadgandena i 10 kap. 21 § rättegångsbalken avvikande föreskrifter.

Uppkommer efter vad i första stycket sägs vid domstol fråga om upptagande av talan på grund av brott, begånget inom annan domstols domvärjo, ankomme på åklagaren vid den förra domstolen att utföra åklagaretalan.

Varder i mål, varom ovan förmäles, talan fullföljd till högre rätt, må, där ytterligare handläggning vid underrätt finnes böra äga rum, målet förvisas till underrätt, vid vilken målet förut icke handlagts men inom vars domvärjo något av de brott begåtts, om vilka i målet är fråga.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1924.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 3 mars 1922.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden
LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON,
ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Åkerman anmäler riksdagens skrivelse den 19 april 1921 (nr 132), däri riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:tt måtte taga under överbägande, huruvida och under vilka förutsättningar vid sammanträffande av brott, begångna inom skilda domstolars domvärjo, rannsaking och dom skulle kunna äga rum vid allenast en av dessa domstolar, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Föredraganden anför:

»Vår processrätts huvudregel angående laga domstol eller forum i brottmål innefattas i första punkten av 10 kap. 21 § rättegångsbalken. Enligt denna bestämmelse skola — med undantag allenast för de i lagrummet ej avsedda fall, då på grund av särskilt stadgande brottmål skall upptagas vid specialforum — dylika mål handläggas och avdömas av allmän underrätt i den ort, där den brottsliga gärningen blivit begången. I de övriga punkterna av samma lagrum lämnas särskilda föreskrifter för det fall, att en person samtidigt är ställd under tilltal för brott, begångna inom olika underrätters domvärjo. Innehållet av dessa bestämmelser är följande.

Äro de brott, som föras den tilltalade till last, av samma slag, hava i tur och ordning de särskilda domstolarna att företaga rannsaking, en var angående det inom dess domvärjo begångna brottet, samt att pröva, huruvida den tilltalade är saker till detta brott eller icke. Härtill inskränker sig domstolens befattning med målet, så vida den tilltalade ännu icke undergått rannsaking vid samtliga de domstolar, där ansvarstalan mot honom skall upptagas. Oavsett huruvida detta besvarande av frågan om den tilltalades straffskyldighet utfaller till hans förmån eller till hans nackdel, skall målet före-

tagas till slutligt avgörande först när den på detta sätt fortlöpande serien av rannsakingar vid olika domstolar nått sitt slut. Utmätandet av straff för de brott, till vilka den tilltalade i denna ordning av olika domstolar förklarats saker, tillhör den domstol, vid vilken den sista rannsakingen äger rum; denna domstol har sålunda att i ett sammanhang bedöma hela den brottslighet, som ligger den tilltalade till last. Har en domstol stannat vid det resultat, att tilltalad förklarats icke saker till det brott, angående vilket domstolen har att rannsaka, lärer visserligen hava utbildats den praxis, att den domstol, som sist rannsakar, icke yttrar sig om detta brott; men den av lagen uppställda regeln kommer likväl till uttryck däruti, att tid för fullföljd av talan mot dylikt frikännande räknas från dagen för den slutligt dömande domstolens utslag.

Äro åter de särskilda, inom olika jurisdiktionsområden begångna brotten icke av ensartad beskaffenhet, gör lagen en åtskillnad mellan olika fall. Om samtliga brotten äro »ringa» — varmed enligt en stadgad praxis torde förstås sådana brott, för vilka straffskalan icke upptager annat straff än böter — skola de vart för sig ej blott handläggas utan även avdömas av domstolen i gärningsorten. Därest brotten eller något av dem varit av svårare beskaffenhet än sålunda angivits, skulle, enligt lagrummets ursprungliga lydelse, efter rannsaking vid varje särskild domstol slutligt utslag angående samtliga brott, till vilka den tilltalade förklarats saker, meddelas av den domstol, inom vars domvärjo det »grovaste» brottet blivit begånget. Genom kungl. kungörelsen den 18 december 1823 ändrades emellertid denna regel så till vida, att utan avseende å brottens mer eller mindre grova beskaffenhet den tilltalade skall slutligt dömas av den rätt, där han sist lagföres. Förfarandet i det senast berörda fallet kommer således att helt överensstämma med behandlingen av de mål, i vilka föres talan om ansvar för likartade brott, begångna inom olika domstolsområden.

I tillämpningen torde den nyss återgivna regeln om förfarandet vid sammanträffande av likartade brott modifieras så till vida, att om samtliga dessa brott äro ringa och icke till varandra stå i det sammanhang, som enligt straffrätten förutsättes för begreppet fortsatt brott, förvisning av mål från en domstol till annan icke äger rum. I dylikt fall meddelas således slutligt utslag av varje särskild domstol angående det brott, som förövats inom domstolens domvärjo.

fråga om forum i brottmål har svensk lagstiftning sedan gammalt intagit den ståndpunkt, att dylika mål skola avgöras av domstolen i gärningsorten. De ännu gällande ålderdomliga bestämmelser, för vilka jag nu lämnat redogörelse, utvisa, att denna grundsats hos oss erhållit en i de yttersta konsekvenser utdragen tillämpning. Med nämnda processuella regel skola förenas straffrättens principer för bestraffandet av sammanträffande brott. Lagen har

då icke stannat vid att genomföra sin forumbestämmelse inom de gränser, där detta kunnat ske med bibehållande av rättegångens obrutna sammanhang, nämligen det fall, att den brottslighet, som är föremål för rannsaking och dom, föröfvats inom blott en domstols behörighetsområde. Även vid sammanträffande av brott, begångna inom olika domstolsområden, utgår lagen från att regeln skall upprätthållas så långt ske kan. Detta har medfört den egenartade uppdelning av det straffprocessuella förfarandet, som i sistnämnda fall äger rum. Skuldfrågan skiljes från strafffrågan; bedömandet av den ena och av den andra ligger hos skilda domstolar. Att uppgiften kunnat lösas på detta sätt beror tydligen därpå, att i vårt rättegångsförfarande domstolens avgörande icke grundas omedelbart på den förhandling, som ägt rum inför den dömande myndigheten, utan på den skriftliga uppteckning av förhandlingen, som innefattas i domstolens protokoll. Däremot är en sådan anordning icke förenlig med de i den moderna processen allmänt genomförda muntlighets- och omedelbarhetsprinciperna. Den nyare utländska rättegångslagstiftningen, vilken i allmänhet likasom den svenska förlägger behandlingen av brottmål till domstolen i gärningsorten, söker ock undvika de svårigheter, som möta mot tillämpning av denna princip vid sammanträffande av brott, genom bestämmelser i syfte att låta dylika mål handläggas av allenast en domstol.

Den praktiska tillämpningen av de nu ifrågavarande bestämmelserna har visat sig medföra betydliga olägenheter. I främsta rummet har detta blivit fallet, då *häktad* person står under tilltal för brott, begångna inom olika domstolars områden. Välbekant och ofta uppmärksammas är verkan av den ovillkorliga föreskriften om den häktades rannsakande vid varje särskild domstol, inom vars område brott blivit begånget. En följd härav är, att häktade personer stundom måste transporteras mellan ett stort antal domstolar i vitt skilda landsdelar. Den tid, som kommer att föregå det slutliga avgörandet, får härigenom ofta en utsträckning, vilken icke står i rimligt förhållande till målets beskaffenhet. För många tilltalade torde såväl de upprepade inställelserna för olika domstolar och de därmed förbundna transportererna som den utdragna rannsakingstiden ställa sig särskilt prövande. Även ur rättsskipningens synpunkt är en sådan anordning i vissa avseenden otillfredsställande. Flera domstolar bliva på detta sätt sysselsatta med behandlingen av samma mål, och det säger sig självt, att därmed i många fall åtskillig arbetskraft onödigtvis tages i anspråk. Att därjämte de härav föranledda extra domstolssammanträdena och de häktades förpassning mellan domstolarna måste för det allmänna medföra dryga kostnader ligger i öppen dag. Till upplysning i sistnämnda hänseende kan nämnas, att de i fångvårdens räkenskaper under titeln »fångtransport» upptagna nettoutgifterna, vilka för år 1913 utgjorde 251,850 kronor 78 öre och därefter successivt nedgått till 206,205 kronor 41 öre för år 1916, sedermera stegrats, så att de för åren

1917, 1918, 1919 och 1920 utgjort respektive 214,436 kronor 65 öre, 358,817 kronor 85 öre, 337,237 kronor 41 öre och 425,880 kronor 30 öre. Huru stor del av dessa kostnader, som belöper på fångtransport av nu ifrågasvarande slag, kan icke exakt angivas, men tydligt är, att denna del måste vara ganska avsevärd.

Inom vårt rättegångsväsen är den nu skildrade proceduren en ingalunda ovanlig företeelse. Ej sällan förekomma fall, då på grund av de rannsakan- de domstolarnas stora antal systemets olägenheter bliva särskilt skarpt framträdande. Utan tvivel skulle därför en lagändring, som innebure en förenkling av det nuvarande förfarandet genom dylika måls förläggande till minsta möjliga antal domstolar eller, i bästa fall, en enda domstol, ur olika synpunkter vara att betrakta såsom en reform av icke oväsentlig betydelse. Om önskvärdheten av en förändring i sådan riktning lärers i själva verket råda blott en mening.

Då riksdagen i den av mig nu anmälda skrivelsen påkallat en undersökning i detta ämne, är det alltså ingalunda något nytt spörsmål, som därmed blivit väckt. De missförhållanden, som åtfölja det nuvarande systemet, hava länge varit alltför påtagliga för att icke framkalla krav på åtgärder till införande av en mer tillfredsställande ordning i detta avseende. Särskilt utvisa riksdagsförhandlingarna från det tidigare adertonhundratalet, att frågan varit föremål för livlig uppmärksamhet. I talrika motioner klagades över de många nackdelarna av den ofta förekommande förpassningen av häktade. Åtskilliga stadganden tillkommo ock i syfte att inskränka förvisning av brottmål från en domstol till en annan. Av dessa må erinras om den ännu gällande bestämmelsen i kungl. brevet den 29 juli 1812, att då en för stöld häktad person inför domstolen uppger sig hava begått andra dylika brott eller rannsakingen därtill ger anledning, på domarens prövning skall bero, huruvida han, innan den tilltalade förvisas till annan domstol, bör genom skriftväxling med vederbörande först söka inhämta upplysning om det föregivna brottets verklighet och tillvaro. Med denna bestämmelse avsågs att förebygga ett vid nämnda tid synnerligen vanligt utnyttjande av rättegångsordningens svaghet från vissa, i synnerhet grövre, brottslingars sida. Genom att själv pådikta sig brott, begångna inom andra domstolsområden, kunde en förbrytare utan svårighet tilltvinga sig anstånd med dom och straffverkställighet samt framför allt hålla möjligheten öppen till rymning, vartill gynnsamma tillfällen ej saknades under dåtidens landsvägstransporter mellan olika tingsställen. I samma riktning gick även en i den förut omnämnda kungörelsen den 18 december 1823 upptagen bestämmelse av innehåll, att om tilltalad, som av domstol ansetts saker till högsta kroppsplikt, under rannsakingen uppgåves hava inom annat domstolsområde förövat brott, för vilket han ännu ej stått under tilltal, upplysningar om brottets verklighet och beskaffenhet skulle jämte

målsägandens yttrande i vanlig ordning infordras, varefter det skulle ankomma på domaren, som senast dömt, att bestämma, huruvida vidare rannsaking skulle äga rum eller om den brottslige skulle genast befordras till undergående av det honom redan ådömda straffet. Härtill fogades den föreskrift, att rannsaking om det yppade brottet ej finge företagas, med mindre målsäganden det fordrade eller därå skulle följa högre ansvar än det, vartill redan blivit dömt, eller annan domstol yrkade den brottsliges inställande, eller ock anledning vore, att medbrottslige funnes, som genom rannsakingen kunde upptäckas. Då dessa bestämmelser i 1823 års kungörelse äro knutna till förutsättningen av en numera avskaffad straffart, har deras formella giltighet upphört; men de regler angående måls förvisande till annan domstol, som sålunda gävos, torde i domstolarnas praxis hava erhållit en mer vidsträckt och fortfarande iakttagen tillämpning såsom i allmänhet uttryck för synpunkter, vilka böra beaktas vid meddelande av förvisningsbeslut.

Genom de senast anmärkta författningarna avlägsnades en av de vid avsedda tid mest framträdande olägenheterna av det i lagen föreskrivna förvisningsförfarandet, nämligen förvisning på grund av den tilltalades egen obestyrkta bekännelse. Tid efter annan hava emellertid framkommit också förslag, syftande till mer ingripande förändringar. Vid 1809 års riksdag föreslogs inom ridderskapet och adeln, förutom åtgärder till fångförselns förbättring och fångars noggrannare vård, föreskrifter av innebörd, att rannsakingar över flera av en brottsling på särskilda ställen begångna brott skulle kunna försiggå på ett ställe och dom där meddelas. Framställningen avsåg på hemställan av lagutskottet, som anförde bland annat: Utskottet kunde för sin del ingalunda tillstyrka, att rannsaking i brottmål finge hållas annorstädes än varest brottet blivit förövat, helst utskottet funne det vara både svårighet och tvivel underkastat, om målsägande och vittnen i allmänhet skulle förpliktas att infinna sig å andra orter än där de vore boende, ävensom att många andra indiciers och omständigheters uppdagande, de där oftast berodde av lokalen, möjligen kunde förfelas, i fall rannsakingen på avlägse ställen finge förrättas. Ändamålet med bestraffning vore icke endast den brottsliges rättelse, utan även varning för andra; detta sistnämnda skulle säkerligen till största delen förfelas, om ej samma allmänhet, vilken ägde närmaste underrättelse om brottet, skulle bliva vittne till straffet; och då flera brott, som icke vore av synnerligen olika grovhet, förövades å särskilda ställen, men straffet varken kunde eller borde verkställas å mera än ett, syntes ej någon annan ort än den i lagen utsatta, nämligen densamma, varest brottslingen sist lagfördes, bliva lämplig för bestraffningen. — Vid 1828—1830 års riksdag antogo ständerna för sin del ett förslag till författning, enligt vilken för de fall, att en person, som blivit till dödsstraff eller högsta kroppsplikt saker ansedd eller för grov missgärning underginge fästningsstraff, an-gäves för brott, varför han ännu icke stått under tilltal, skulle medgivas, att

rannsaking om det yppade brottet finge försiggå utan att den anklagade bleve inställd för domstolen. Detta förslag blev emellertid icke av Kungl. Maj:t godkänt av det skäl, att detsamma stode i strid med den huvudprincip i vår straffprocess, att rannsaking icke finge äga rum i den tilltalades frånvaro.

Efter den ringa framgång, de nu berörda ändringsförslagen sålunda rönt, kom frågan under lång tid att vila. De av lagkommissionen och lagberedningen utarbetade förslagen till ny rättegångsbalk lämnade i denna del den gamla ordningen i sak väsentligen orubbad. Endast i en detalj blev frågan senare föremål för särskild uppmärksamhet, nämligen i samband med åtgärder till förkortande av den tid, inom vilken häktad skall för undergående av rannsaking inställas för domstol. I hela sin vidd förekom densamma först vid 1912 års riksdag, då en motionär i första kammaren påyrkade skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till sådan ändring av 10 kap. 21 § rättegångsbalken, att de olägenheter, som vore förbundna med gällande bestämmelser angående en brottslings rannsakande och dömande på flera olika platser skulle kunna helt och hållet eller åtminstone i så stor utsträckning som möjligt undanröjas. Lagutskottet hemställde i utlåtande nr 47 om avslag å motionen. I motiveringen framhöll utskottet det nära sammanhang, som i all processlagstiftning förefunnes mellan reglerna angående forum, å ena, samt rättegångsförfarandets allmänna grunder och den därefter inrättade domstolsorganisationen ävensom åklagarväsendets ställning och utveckling, å andra sidan. Då i vårt land saknades det underlag för en tidsenlig lösning av processuella detaljfrågor, vilket utgjordes av en efter moderna principer ordnad straffprocess, hade utskottet funnit en lagändring i den av motionären föreslagna riktningen icke kunna med fördel inpassas i vårt i så många avseenden föråldrade rättegångssystem. Till stöd för denna uppfattning anförde utskottet, att såväl anordningen av vårt åklagarväsende som hänsyn till de bevismedel, som användes i den nuvarande svenska straffprocessen, utgjorde hinder för den föreslagna lagändringen. Beträffande en reform av begränsad omfattning, sådan motionären alternativt påyrkat närmast med tanke på sådana brott, vilka blivit av den tilltalade erkända, ställde sig utskottet tvivlande till möjligheten av en dylik begränsnings praktiska genomförande och höll i allt fall före, att en förändring i denna riktning måste erhålla synnerligen ringa praktisk innebörd. Slutligen erinrade utskottet, att frågan om fullständig ombildning av vårt rättegångsväsen återupptagits, i det att under året förarbeten till en sådan reform tagit sin början. Då den föreliggande frågan otvivelaktigt i detta sammanhang bleve föremål för allsidigt övervägande och densamma enligt utskottets mening endast i dylikt sammanhang kunde lösas, funne sig utskottet icke kunna tillstyrka någon riksdagens åtgärd i ämnet. Utskottets hemställan blev av båda kamrarna bifallen utan meningsskiljaktighet.

I den motion i detta ämne, vilken förelåg till behandling vid fjolårets riksdag, uttalades, att en möjlighet borde givas att under vissa förutsättningar kunna vid första domstolen slutligen bedöma hela den tilltalades skuld. Till utveckling härav anfördes: »Såsom sådana förutsättningar torde böra angivas, att den tilltalade erkänner de uppgivna brotten, att icke det oaktat åklagare, målsägande eller den tilltalade yrka på rannsaknings verkställande inför domstol å de orter, där övriga brott skett, eller att första domstolen anser att rannsakingen bör i vanlig ordning fortgå, att utredning och yttrande infordras från vederbörande åklagare vid de domstolar, där eljest brottet skolat rannsakas, att förfarandet må äga rum endast i avseende å bedömandet av vissa brott och att i varje fall vissa grövre brott undantagas från möjlighet att avdömas annat än vid den domstol, inom vars domvärjo de blivit begångna. Jämväl kan ifrågasättas, huruvida förfarandet skulle tillämpas endast efter yrkande av högre åklagaremyndighet än den vid första domstolen fungerande.»

Första lagutskottet, som avgav utlåtande (nr 28) över motionen, yttrade efter att hava framhållit de skäl, vilka göra en lagändring önskvärd: »Väl torde, på sätt lagutskottet vid 1912 års riksdag gjort gällande, en gemensam handläggning av åtal för inom olika underrätters domvärjo begångna brott med hänsyn till vårt nuvarande rättegångsförfarande vara förenat med stora vanskligheter i åtskilliga hänseenden. En allmän bestämmelse om gemensam handläggning av mål i dylika fall lär följaktligen för närvarande näppeligen vara möjlig att genomföra. En dylik allmän regel för mål av ifrågavarande slag föreslås emellertid ej i den nu förevarande motionen. Densamma avser allenast, att under vissa i motionen närmare angivna förutsättningar en gemensam handläggning må äga rum. Med en begränsning i av motionärerna angiven riktning bliva svårigheterna för den föreslagna reformen enligt utskottets mening uppenbarligen mindre framträdande. Att märka är vidare, att de mål, varom här är fråga, i regel äro av skäligen enkel beskaffenhet, och under förutsättning att erkännande från den brottslige föreligger läres rannsaking vid allenast en domstol i regel vara till fyllest för vinnande av erforderlig utredning.»

Utskottet gjorde därefter hemställan av det innehåll, den av mig nu anmälda riksdagsskrivelsen utvisar.

Till utskottets utlåtande var fogad reservation av tre ledamöter, vilka väl uttalade sin anslutning till vad utskottet anfört beträffande önskvärdheten av en lagändring, men dock förklarade sig icke kunna anse behovet därav vara av så brådskande natur, att icke ändringen kunde uppskjutas till dess frågan om hela straffprocessens omgestaltning föreläge till avgörande. På grund härav och med hänsyn till processkommissionens arbete, som måste komma att förryckas genom att småfrågor utom i trängande undantagsfall gjordes till föremål för dess behandling, hemställde reservanterna om avslag å motionen.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren utan votering och av

andra kammaren med 185 röster mot 14, vilka avgåvos för reservanternas yrkande.

Över riksdagens skrivelse har utlåtande infordrats från processkommissionen. I utlåtande den 11 maj 1921 har kommissionen anfört följande: Det nuvarande förfarandet vid rannsaking med person, som samtidigt lagfördes för brott, förövade inom skilda domstolars domvärjo, vore obestridligen i flera avseenden förenat med olägenheter. En förenkling av rättegångsförfarandet därutinnan syntes, då frågan endast rörde en detalj utan principiell betydelse, icke böra inverka menligt på den allmänna rättegångsreformen. Kommissionen funne därför hinder icke möta mot att en ändring av gällande bestämmelser i förevarande ämne nu genomfördes.

Såsom jag redan i det föregående anmärkt, lärer en förenkling av vårt nuvarande rättegångsförfarande i det avseende, varom här är fråga, utan meningsskiljaktighet betraktas såsom en i och för sig nyttig och angelägen reform. Ett närmare utförande av skälen för detta gamla önskemåls sakliga berättigande torde därför icke vara från min sida erforderligt. Orsaken till att på denna punkt allt fått förbliva vid det gamla är otvivelaktigt att söka i de svårigheter, som äro förbundna med de flesta partiella förändringar inom processlagstiftningens område. I högre grad än övriga rättssystemets huvuddelar utgör denna lagstiftning ett organiskt helt. Mer än en gång har också vanskligheten av att ur detta sammanhang utbryta detaljfrågor blivit bestyrkt; endast undantagsvis har på denna väg en antaglig lösning kunnat vinnas. Om sålunda obenägenheten mot sådana frågors upptagande till fristående behandling i mycket haft stöd i gammal erfarenhet om gagnlösheten av dylika försök, har under senare år såsom ytterligare skäl för återhållsamhet i detta avseende kunnat hänvisas till det fortgående arbetet på en fullständig revision av vårt rättegångsväsen. Vad det nu föreliggande spørsmålet beträffar, synes emellertid efter det av processkommissionen avgivna yttrandet den senast berörda ståndpunkten ej längre kunna upprätthållas. Då kommissionen funnit hänsyn till den stora rättegångsreformen icke böra stå hindrande för en lagändring i det syfte, riksdagen i sin skrivelse angivit, har jag ansett frågan härom böra utan dröjsmål upptagas till prövning. Den utredning, jag låtit verkställa inom justitiedepartementet, har lett till utarbetande av ett lagförslag, för vars innehåll jag nu anhåller få lämna redogörelse.

Under den föregående behandlingen av detta ärende har fullständig enighet rått därom, att om över huvud någon förenkling av det nuvarande förfarandet skall kunna genomföras, anspråken icke kunna ställas alltför höga i fråga om räckvidden av en dylik reform. Även om man i vissa fall torde varit benägen att tillägga svårigheterna en något större vikt än de i verkligheten äga, lärer det icke vara föremål för tvivel, att någon mer ingripande rubbning av den nuvarande ordningen icke för närvarande kan ifrågasättas. Såsom

framhallits särskilt av lagutskottet vid 1912 års riksdag skulle en ändring av den processuella regeln att brottmål skola handläggas av domstolen i gärningsorten icke kunna undgå att medföra ganska vidsträckta konsekvenser såväl i fråga om åklagarmaktens befattning med brottmålen som beträffande själva förhandlingen inför rätta och särskilt bevisnings förebringande inför domstolen. I synnerhet skulle svårighet uppstå med hänsyn till vittnesbevisningen, där sådan erfordras. Uppenbarligen måste det i allmänhet vara uteslutet att för åklagare, målsägande och vittnen stadga en skyldighet att inställa sig vid annan domstol än gärningsortens. Utom att dessa personer härigenom skulle oskäligt betungas, komme en sådan förändring med all sannolikhet att ur kostnadssynpunkt för det allmänna leda till motsatsen av vad som åsyftats. Att därför i allmänhet nämnda regel måste upprätthållas intill dess att med ett modernare rättegångsväsen nya former erhållits för åklagarinstitutionens handhavande av sin uppgift och för domstolproceduren, torde icke tarva närmare utläggning. Ej heller de gällande principerna för straffets bestämmande vid sammanträffande av brott kunna, i den mån de inverka på den nu föreliggande frågan, i detta sammanhang ställas under diskussion. Då en fullständig revision av såväl process- som straffrätten nu är under förberedelse, inskränker sig den närvarande uppgiften till att, så långt ske kan under bestående rättegångsordning, söka en mer eller mindre tillfällig utväg undan de olägenheter, som äro förbundna med det gällande förfarandet.

Då det gäller att finna en utgångspunkt för en omläggning av behandlingsordningen för brottmål av förevarande slag, riktar sig uppmärksamheten naturligt i främsta rummet på den bristande anpassning efter olikartade fall, som kännetecknar de nuvarande bestämmelserna. Lagens föreskrifter äro härutinnan ovillkorliga. För vissa fall kan detta vara naturligt och riktigt, men för andra är denna stelhet i hög grad till hinder för ett praktiskt ordnande av rättegången i dessa mål. Förvisning till annan domstol skall äga rum, även om åtgärden uppenbarligen icke är erforderlig för att bringa målet i utrett skick. Ehuru vid en domstol den tilltalades brottslighet är till fullo styrkt jämväl i vad den faller under annan domstols jurisdiktion och ehuru den tilltalade själv vid denna senare domstol ingenting har att andraga som han icke med samma verkan skulle kunnat framföra vid den förra, skall rannsakningsförfarandet fortsättas. Det torde vara tillräckligt att i detta hänseende erinra om de ofta förekommande mål angående tjuvnad, i vilka den tilltalade redan efter första anhållandet erkänt en följd av tillgrepp på olika platser. I detta avseende typiska äro ock, såsom framhölls under överläggningen i ämnet vid fjolårets riksdag, vissa mål angående bedrägeri och förfalskning, i vilka den handling eller verksamhet, som utgör förberedelsen till ett större antal på skilda ställen fullbordade brott, i så hög grad är det väsentliga för utredningen i målet, att i och med densamma hela det brotts-

liga förfarandet blir klarlagt. Såsom ett belysande exempel anfördes bland annat det fall, att en person uppgjort en lista, som uppgives avse tecknande av bidrag till ett ideellt ändamål, och därefter å den ena orten efter den andra insamlat penningar, som han tillgodogjort sig för egen räkning. Även kan erinras om de ej sällsynta fall, då en person i bedrägligt syfte genom tidningsannons utbjuder varor eller dylikt, för vilka han därefter — utan att lämna någon eller i varje fall icke utfäst valuta — upptager, betalning genom postförskott å en mängd olika platser. Förvisningsförfarandet, som är avsett att betrygga utredningens grundlighet och fullständighet, har i dessa fall ned-sjunkit till en ren formalitet.

En förundersökning måste helt naturligt åtminstone i flertalet fall verkställas på ort och ställe för varje särskilt brott, och, på sätt lagutskottet 1912 antydde, lär det med hänsyn till åklagarväsendets nuvarande organisation icke kunna ifrågasättas, att dylik undersökning skall utföras av annan än polismyndigheten i gärningsorten. Det ligger emellertid i sakens natur att i här avsedda fall de polisundersökningar, som verkställas i de särskilda orterna, i allmänhet bliva föga vidlyftiga eller invecklade. Över detta enkla utredningsmaterial kan den tilltalade höras lika väl vid den ena domstolen som vid den andra. Utan någon olägenhet skulle under dessa förhållanden rättegången kunna koncentreras till rannsaking och avgörande vid en domstol. Och även i de fall, då serien av brott innesluter ett eller flera, som icke redan från början ligga lika klara utan kräva en mer ingående förhandling inför rätta, bör detta icke hava till följd, att förvisning av mål skall äga rum i större utsträckning än som i varje särskilt fall påkallas av ändamålet därmed.

Då det icke kan ifrågasättas att för något fall upphäva regeln, att straff för samtliga förbrytelser skall utsättas av den domstol, som sist rannsakar, torde den lösning, som är möjlig att uppnå, ligga däri, att varje rannsakande domstol skall vara skyldig taga under övervägande, i vilken utsträckning förvisning till annan domstol är erforderlig för bedömande av den brottslighet, som lägges den tilltalade till last. Finner redan den första domstolen, att sådan åtgärd är överflödig, har denna domstol att både rannsaka och döma angående samtliga brotten. Har åter undersökningen givit till resultat, att rannsaking bör äga rum vid någon eller några av de övriga domstolarna, har domstolen att pröva, förutom åtal för brott inom domstolens eget behörighetsområde, jämväl övriga åtal, som icke funnits böra föranleda förvisning. En dylik prövning måste tydligen, där den icke leder till frikännande, stanna vid att den tilltalade förklaras saker till brotten i fråga. På detta sätt har varje domstol att i sin tur tillse, huruvida de mål, som föregående domstol skjutit ifrån sig, kunna utan fortsatt förvisning upptagas till prövning. Det slutliga avgörandet, utsättande av straff för samtliga brott, till vilka den tilltalade prövats saker, skall, såsom för närvarande gäller, tillhöra den domstol, där han sist lagföres. Möjlighet hålles sålunda öppen att, om förut-

sättningarna därför äro för handen, på vilket stadium som helst under den fortlöpande rannsakningsserien avsluta förvisningsproceduren. I övrigt blir förfarandet det gamla. Ändringen ligger endast däri, att antalet rannsakande men icke dömande domstolar i möjligaste mån begränsas. I allmänna drag är härmed angiven den ledande tanken i det förslag, jag nu framlägger. Kan denna tanke utföras i praktiken, skulle detta, utan att innebära någon väsentlig rubbning av nu gällande principer för rättegången i dessa mål, helt visst beteckna ett avgjort framsteg.

Utgår man alltså från förutsättningen att vissa mål till skillnad från andra äro av den beskaffenhet, att deras avgörande icke kräver handläggning vid domstolen i gärningsorten, möter främst frågan, huruvida i lagen kunna och böra uppdragas vissa gränslinjer mellan dessa olika slag av mål. Såsom jag redan omnämnt, ifrågasattes i motionerna vid såväl 1912 som 1921 års riksdagar att vid en eventuell lagändring ett angivande borde ske av de fall, i vilka förvisning icke skulle äga rum eller åtminstone icke vara obligatorisk. Under det att motionären vid den förstnämnda riksdagen i ändamål att underlätta reformens genomförande ville såsom ett alternativ begränsa densamma till att avse brott, som blivit av den tilltalade erkända, hava fjolårets motionärer gått vida längre på denna väg. Enligt deras mening borde såsom villkor för måls upptagande vid domstol utom gärningsorten gälla, förutom den tilltalades erkännande, att varken från dennes eller åklagares och målsägandes sida yrkande framställes om målets förvisning. Ytterligare borde stadgas, att utredning och yttrande skulle föreligga från vederbörande åklagare utanför domstolens område. Endast i fråga om vissa särskilda slag av brott skulle det enklare förfarandet kunna användas, och i varje fall borde därifrån undantagas vissa grövre brott. I sammanhang härmed framkastas tanken att åt överordnad åklagarmyndighet inrymma ett visst inflytande på frågan om förvisningen. Slutligen synas dessa motionärer utgå från att endast den först rannsakande domstolen skulle kunna upptaga mål tillhörande annan domstol.

Mot ett särskiljande av målen med ledning av de sålunda givna anvisningarna kunna enligt min uppfattning vägande invändningar framställas. Vad först angår förslaget att ovillkorligt utesluta vissa kategorier av brott, i synnerhet sådana av svårare beskaffenhet, från att kunna göras till föremål för rannsakning av annan än gärningsortens domstol, måste anmärkas, att en dylik indelning icke skulle motsvara vad härvid bör vara det väsentliga. I valet mellan domstolar av lika kompetens kan brottets beskaffenhet icke i och för sig vara avgörande för frågan om förvisningens nödvändighet. Detta beror helt och hållet av det skick, i vilket målet befinner sig vid rannsakningens upptagande. Erfordras en närmare utredning, såsom i vanligaste fall hörande av målsägande eller vittnen, eller ligger särskild vikt vid att den åklagare, som verkställt förundersökningen, även utför åtalet inför domstolen, föreligger

tydligt i allmänhet anledning att låta målet handläggas av domstolen i gärningsorten. Sådan anledning *kan* i lika mån vara för handen vare sig målet avser ringare eller svårare brott, ehuru faktiskt naturligtvis vida oftare i fråga om de senare än om de förra. Och även om förvisning helt naturligt måste bliva det regelmässiga, då fråga är om grövre brott, kan dock i vissa, praktiskt ej oviktiga, undantagsfall denna åtgärd vara fullkomligt onödig ur synpunkten att underlätta bevisningen eller eljest befordra en allsidig utredning. Utom till vad i det föregående anförts rörande vissa typiska fall av sammanträffande av brott, hänvisar jag till det fall, att en person står tilltalad såväl vid rådhusrätten i en stad som vid en häradsrätt, vilken sammanträder i samma stad, eller vid olika häradsrätter, som hava sina rannsaknings-sammanträden förlagda till samma länsfängelse. Att här göra förvisning obligatorisk kan icke motiveras av hänsyn ens till brott av grövsta slag eller mål av den svåraste och mest invecklade beskaffenhet; den av ifrågavarande domstolar, vid vilken rannsaking först hålles, kan otvivelaktigt utan någon olägenhet tillåtas upptaga jämväl mål, lydande under någon av de övriga. Målets förvisning medför visserligen i detta fall icke någon särskild förpassning av den häktade, men målets överflyttande till en ny domstol kan innebära en uppenbar olägenhet. Även då brott blivit begångna inom närbelägna jurisdiktionsområden och domstolarna sammanträda på skilda platser, kan det vara beroende av omständigheterna, huruvida en förvisning är ägnad att gagna utredningen eller om den tvärtom blott onödigtvis kommer att medföra tidsutdräkt i rannsakningsförfarandet.

Då vidare ifrågasatts, att såsom förutsättning för förvisningens inställande skulle gälla, att den tilltalade erkänt brottet, torde man hava utgått från den otvivelaktigt riktiga uppfattningen, att i allmänhet förvisning är minst nödvändig i dylika mål och att därför dessa mål under alla förhållanden komma att bilda huvudgruppen av dem, å vilka den föreslagna lagändringen kan erhålla tillämpning. Att härifrån sluta till ändamålsenligheten av att binda den nya ordningen vid denna förutsättning synes dock vara förhastat. I detta hänseende gäller i det stora hela vad nyss anförts om en åtskillnad mellan mål av ringare och svårare beskaffenhet. I övrigt är den tilltalades eget erkännande långt ifrån alltid något osvikligt kännetecken på att en vidlyftigare handläggning kan undvikas. Även i dylika fall är ej sällan hörandet av målsägande eller vittnen erforderligt. Det torde ock böra hållas i minne, att även i våra dagar förekomma många fall, då den tilltalade icke blott är okänslig för vad av andra skulle uppfattas såsom personligt nedsättande i det nuvarande förpassningssystemet, utan tvärtom gärna ser att rannsakningsförfarandet utdrages genom inställelser för så många olika domstolar som möjligt. Lika väl som man i äldre tider fann nödigt att söka korsa dylika avsikter genom bestämmelser, riktade mot missförhållandet att genom en obestyrkt bekännelse förvisningsförfarandet måste sättas i gång även om de

klaraste skäl talade däremot, lika fullt synes det olämpligt, att lagstiftningen nu skulle så omläggas, att det lämnas i den tilltalades hand att genom ett naket bestridande uppnå samma verkan. Av enahanda skäl torde ej heller den tilltalades yrkande om målets förvisning böra vara ovillkorligt bindande för domstolens beslut. Är ett dylikt yrkande sakligt befogat, är det domstolens plikt att därefter ställa beslutet. Till att i detta hänseende gå längre läser icke finnas berättigad orsak.

Vad angår åklagares och målsägandes ställning till frågan om förvisning, torde även härom gälla, att det är varken nödvändigt eller lämpligt att låta domstolens beslut bliva beroende av yrkande eller medgivande från nämnda parter. I det långt övervägande antalet mål av nu ifrågavarande slag torde målsäganden äga ringa intresse av huruvida målet handlägges vid den ena eller andra domstolen. Den tilltalades ekonomiska ställning är oftast sådan, att målsäganden saknar utsikt att utfå vare sig skadestånd eller gottgörelse för rättegångsutgifter. Detta medför, såsom ock bestyrkes av erfarenheten, att målsäganden ej sällan uraktlåter att vid domstolen utföra sin talan eller ock inskränker sig till att låta sig företrädas av åklagaren på grund av fullmakt. Om domstolen på sätt lagförslaget avser erhåller fria händer att grunda sitt beslut i fråga om förvisningen på vad efter omständigheterna i föreliggande fall kan vara ändamålsenligt, läser det icke böra betvivlas, att vederbörligt beaktande kommer att ägnas vad i detta avseende med fog kan anföras från åklagare- eller målsägandesidan eller i övrigt ur dessa parters synpunkt kan tala för ett förvisningsbeslut. Erinras må ock, att om det verkliga skulle inträffa, att målsägande på grund av att mål upptages vid annan domstol än gärningsortens komme att försitta tillfället att i samband med rannsakingen framföra ett skadeståndsanspråk, han är oförhindrad att senare i särskild rättegång göra sin rätt gällande.

Om jag alltså icke kan förorda någon i lagen fastställd begränsning av domstolens prövningsrätt med avseende å vissa slag av mål eller med hänsyn till den ställning, parterna själva intaga till förvisningsfrågan, kan jag ännu mindre giva min anslutning till tanken att beröva domstolen bestämmanderätten härutinnan genom att förlägga densamma till en överordnad åklagarmyndighet. I vårt land torde icke för närvarande finnas någon myndighet, som lämpligen skulle kunna beklädas med en dylik funktion. Städernas åklagare lyda under justitiekanslersämbetet, under det att landsbygdens åklagare stå under vederbörande länsstyrelses förmanskap. Med avseende å förundersökningens anordnande vid sammanträffande av brott och i organisation av det nödvändiga samarbetet mellan de lokala åklagarna skulle utan tvivel en central myndighet för hela åklagarväsendet hava en viktig uppgift att fylla. Endast under förutsättning att en högre åklagarmyndighet verkligen kan hava ledning och överblick av det arbete, som från åklagaresidan skall utföras i mål av förevarande slag, synes det kunna ligga någon mening i

att giva en sådan myndighet inflytande även på målens domstolsbehandling. Då denna förutsättning icke är för handen, torde nämnda uppslag åtminstone för närvarande få lämnas åsido.

Lika litet som det synts lämpligt att i nu berörda hänseenden genom fasta regler inskränka domstolens handlingsfrihet lär det vara möjligt att i övrigt giva några mer bestämda anvisningar angående den prövning, som från domstolens sida skall ägnas frågan om upptagande av mål, tillhörande annan domstols handläggning. Omständigheterna kunna i särskilda fall ställa sig väsentligt olika. I allmänhet torde kunna antagas, att denna fråga icke kommer att erbjuda större svårigheter, vare sig nu beslutet bör gå i den ena eller andra riktningen. Efter att hava tagit del av den utredning, som föreligger i fråga om ett inom annat domstolsområde begånget brott, och efter att däröver hava hört den tilltalade, lär i de flesta fall domstolen hastigt nog kunna bilda sig en uppfattning, huruvida den kan upptaga målet eller om en förvisning blir nödvändig. För denna preliminärfråga bör i varje fall icke få tagas i anspråk någon mer avsevärd tid. Tydligt är, att om förvisning skall äga rum, den lämpligen bör ske så snart som möjligt. Uppskov uteslutande i ändamål att vinna utredning i denna fråga torde därför i allmänhet icke böra förekomma. Men även härutinnan synes man hellre än att uppställa någon generell regel böra överlämna åt domstolen att efter eget omdöme träffa avgörandet. Redan i annat sammanhang har jag erinrat om de hänsyn, som äro att taga till de olika domstolarnas sammanträdesorter. Och även i vissa fall, då dylika omständigheter ej inverka, kunna skäl föreligga att låta frågan om förvisning avgöras först vid ett följande rannsaknings-tillfälle. Exempelvis har polisförhørsprotokoll angående det å annan ort begångna brottet ännu icke kommit åklagaren tillhanda, men denne har från åklagaren i nämnda ort erhållit sådana upplysningar angående målets läge, att dessa upplysningar i förening med vad av ett förhör med den tilltalade kan framgå fullväl berättiga domstolen att dröja med målets förvisning. Självfallet skall beslut om förvisning icke i något fall meddelas förrän domstolen genom utslag skiljer sig från det mål, vilket det tillhör domstolen att avgöra.

Av de allmänna grunderna för förslaget lär följa, att såsom en oeffter-givlig förutsättning för inställande av förvisning måste gälla, att målets utredning icke därav blir lidande. Ur denna synpunkt bör varje fråga om förvisning i första hand bedömas. Uppenbart är ock, att det skulle vara stridande mot lagändringens syfte, om lagen erhöles sådant tillämpning, att den kostnadsbesparing för det allmänna, som kan vinnas genom förpassning av häktade i mindre utsträckning än nu, mer än motvägdes av ökade utgifter för vittnesinställelser o. dyl. I de fall, då måls upptagande vid annan domstol än gärningsortens skulle medföra större kostnader än om målet förvisades, har alltså domstolen att gå den senare vägen. Tydligen bör det

icke förutsättas, att domstolen skall anställa mer eller mindre minutiösa beräkningar i detta avseende, innan den bestämmer sig i förvisningsfrågan. Något dylikt lär ej heller vara erforderligt för att härutinnan träffa det rätta. Ett praktiskt omdöme torde vara tillräckligt för att avgöra, om den ena av dessa åtgärder ställer sig kostsammare än den andra.

Såsom förut omnämnts, utgår lagförslaget från att vilken som helst av de rannsakande domstolarna skall kunna upptaga mål angående brott, som blivit begånget inom annan domstols domvärjo. Ett mål, som förvisats av en föregående domstol, skall således kunna upptagas av en senare, även om brottet ej heller inom dess domvärjo blivit begånget. I riksdagens skrivelse beröres endast det fall, att samtliga mål kunna behandlas vid en enda domstol. Att, på sätt motionärerna i ämnet vid förlidet års riksdag torde hava velat ifrågasätta, inskränka skyldigheten att upptaga dylika mål till den domstol, som håller den första rannsakingen, skulle otvivelaktigt ganska väsentligt minska lagändringens effektivitet. Stundom torde komma att inträffa, att vid tiden för den första rannsakingens hållande den förberedande utredningen angående ett på annan ort begånget brott ännu icke föreligger i avslutat skick och att domstolen fördenskull finner sig icke kunna upptaga målet. Då efter en eller ett par veckor protokoll över förundersökningen är färdigt, bör hinder ej möta för att målet upptages vid den domstol, till vilken skyldigheten att hålla rannsaking med den tilltalade då kan hava övergått. I övrigt låter det väl tänka sig, att ett mål, som från början var av beskaffenhet att böra förvisas, senare under rannsakningsförfarandets fortgång vid olika domstolar och innan målet hunnit till gärningsortens domstol, kan hava kommit i det läge, att ytterligare förvisning är överflödig. Exempelvis kan ställningen förändras genom ett erkännande, som den tilltalade avgiver först sedan målet passerat åtskilliga domstolar, eller genom förebringande av processmaterial, som fullständigar den ursprungliga utredningen. I någon mer avsevärd mån torde arbetsbördan icke ökas därigenom, att varje särskild domstol — så tämligen summariskt som detta enligt sakens natur måste ske — på åklagarens anmälan har att genomgå samtliga föreliggande brottsfall.

Det torde böra anmärkas, att beträffande mål, som bliva förvisade till annan domstol, anledning i allmänhet saknas att belasta den förvisande domstolens protokoll med vidlyftigare redogörelser eller intagande av polisförhørsprotokoll o. dyl., då dessa handlingar i alla händelser tillhöra den domstols protokoll, vilken har att meddela utslag i målet. De handlingar, som i ett dylikt av domstolen förvisat mål ingivits och åberopats av åklagaren, böra omedelbart återställas till denne för att sedermera av honom tillhandahållas den åklagare, som vid nästa domstol har att föra talan i målet.

Efter överbägande av olika möjligheter att i själva lagen närmare angiva de förutsättningar, under vilka det förenklade förfarandet i brottmål av förevarande slag skall kunna vinna tillämpning, har jag således stannat vid att i detta hänseende förorda en fri och obetingad prövningsrätt för domstolen. För domstolens beslut i fråga om förvisning av mål gives enligt lagförslaget ej annat direktiv än att förvisning skall äga rum, endast så vida åtgärden är för målets avgörande erforderlig. Häri bör, i enlighet med vad jag förut anfört, inläggas den betydelse, att mål bör upptagas vid annan domstol än gärningsortens där det kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt. De föreslagna bestämmelserna komma följaktligen att suppleras den nuvarande lagen utan att för något fall ovillkorligt sätta densamma ur kraft. Utan gensägelse lämnas härmed ett rätt vidsträckt utrymme för fri tolkning, och det är ingalunda uteslutet, att i domstolarnas praxis dessa bestämmelser komma att erhålla ganska olika tillämpning. Mindre synes härvid vara att befara en benägenhet hos domstolarna att i alltför få fall förordna om förvisning; de restriktiva föreskrifter, man ifrågasatt att anknyta till den nya ordningen, torde ur denna synpunkt väl kunna umbäras. Närmare ligger det antagande, att på sina håll man kommer att i det nya stadgandets tämligen allmänt hållna avfattning anse sig äga stöd för att åtminstone i flertalet fall fortsätta i de gamla spåren. Det må därför här uttalas, att i detta stadgande dock ingalunda kan sökas hemul för ett rent godtyckligt handhavande av den prövningsfrihet, som tillkommer domstolen. Med den formulering, stadgandet erhållit i förslaget, har avsetts att såsom en ämbetsplikt för domstolen framhålla skyldigheten att undvika varje förvisning, som icke enligt grunderna för lagförslaget är att anse såsom erforderlig för målets behandling.

De bestämmelser, för vilkas innebörd jag nu redogjort, äro upptagna i lagförslagets första stycke. Till vad sålunda anförts bör läggas den anmärkning, att i två avseenden, vilka jag i det föregående ej berört, dessa bestämmelser innefatta en begränsning av lagens tillämpningsområde.

Enligt förslaget skall lagen gälla endast i fråga om mål, däri den tilltalade hålles häktad. Såsom den föregående framställningen torde utvisa, hava önskemålen om en förändring av det nuvarande förfarandet uteslutande rört sig om dylika mål, och något praktiskt behov lär ej heller påkalla, att lagändringen utsträcker till att omfatta jämväl mål, i vilka den tilltalade befinner sig på fri fot. Det säger sig självt, att lagens tillämplighet icke uteslutes därav, att icke samtliga de brott, vilka ingå i rannsakingsserien, äro av den beskaffenhet, att den tilltalade i och för dem kan hållas häktad. Sålunda är en domstol, vid vilken rannsaking hålles med en för stöld häktad person, oförhindrad att upptaga mål, däri mot honom föres talan om ansvar för ett

inom annat domstolsområde begånget ringare brott, exempelvis olovligt brukande av annans egendom, fylleri o. s. v.

Från kretsen av de mål, vilka skola kunna upptagas av annan domstol än den enligt nu gällande regler därtill behöriga, utesluter lagförslaget vidare de mål, vilka på grund av särskilda föreskrifter skola handläggas av specialdomstol eller eljes vid speciellt forum. Någon uppräknig av de olika slag av brottmål, vilka sålunda enligt förslaget skola undantagas, torde här icke vara erforderlig. Jag inskränker mig till att erinra, att vissa brottmål tillhöra överrätts omedelbara upptagande samt att andra dylika mål skola handläggas av specialdomstol, såsom kammarrätten, krigsdomstol, vattendomstol, kyrkligt konsistorium o. s. v. I åtskilliga fall är rådhusrätt uteslutande behörig såsom första instans, t. ex. i tryckfrihetsmål, mål angående vissa förbrytelser, som omförmälas i sjölagen, tullstadgan, förordningen angående lotsverket, kungörelsen den 9 november 1836 angående upphörandet av posträtter m. m., jämte åtskilliga andra författningar, och i några av dessa fall är viss rådhusrätt ensam behörig, såsom t. ex. enligt den sistnämnda författningen rådstuvurätten i länets residensstad o. s. v. Vad tryckfrihetsbrotten angår, äro de om dem gällande bestämmelserna av grundlags natur och beröras följaktligen icke av en lagändring i enlighet med förslaget. Ej heller i övrigt avses, att ett bifall till detsamma skall medföra någon ändring därutinnan, att vid sammanträffande av brott förvisning av mål skall ske i den utsträckning, som erfordras för att bestämmelserna angående vissa måls behandling vid särskilt forum bliva iakttagna.

För den ståndpunkt, förslaget alltså intager i fråga om upprätthållande av samtliga nu gällande speciella forumföreskrifter, kunna visserligen icke, i varje fall ej genomgående, åberopas tvingande sakska. En ändring av de allmänna reglerna angående forum, vilken icke går längre än till att giva domstolen en diskretionär befogenhet att efter lämplighetshänsyn avvika från dessa regler, skulle ganska visst utan skada kunna gälla åtminstone även för ett eller annat av de fall, då de speciella forumbestämmelserna skola tillämpas. Men det kan näppeligen anses riktigt eller lämpligt att i samband med här närmast föreliggande spörsmål och särskilt med hänsyn till den blivande lagens karaktär av ett efter all sannolikhet jämförelsevis kortvarigt provisorium upptaga också frågan om dessa föreskrifters ovillkorliga berättigande i varje särskilt fall. Till att avbida denna frågas lösning i och med den allmänna reformeringen av vårt rättegångsväsen finnes så mycket större anledning som frågan otvivelaktigt har ringa betydelse i nu förevarande sammanhang. Praktiskt sett torde härvid hänsyn vara att taga endast till krigsdomstolarna, och beträffande dessa pågår sedan någon tid, oberoende av arbetet på den stora processreformen, särskild utredning angående deras avskaffande under fredstid.

Då i lagförslaget utsäges, att förvisning av mål icke skall äga rum, såvida

handläggning vid den underrätt, inom vars domvärjo brottet blivit begånget, finnes icke vara för målets avgörande erforderlig, torde härav med tillräcklig tydlighet framgå, att stadgandet icke har avseende å mål, som tillhöra överrätts omedelbara upptagande eller som skola handläggas av särskild domstol. För att utmärka, att undantaget omfattar jämväl de mål, vilka skola handläggas av viss underrätt eller endast av rådhusrätt kunna upptagas, har detta, med nära anslutning till ordalagen i 10 kap. 29 § rättegångsbalken, uttryckligen angivits i lagtexten.

Beträffande frågan om talan mot underrätts beslut att upptaga eller förvisa mål angående brott, begånget inom annan underrätts domvärjo, torde någon särskild bestämmelse icke vara erforderlig. Om domstolen upptager dylikt mål och meddelar utslag däri, skall klagan över utslaget föras i den ordning, som gäller i det ordinära förfarandet vid sammanträffande av brott, begångna inom olika domstolars domvärjo. Mot uppskovsbeslut i sådant mål kan givetvis föras klagan enligt 16 kap. 12 § rättegångsbalken. Besluter åter domstolen förvisa målet, lärer särskild klagan mot sådant beslut icke vara medgiven, där ej till grund för sådan klagan kan åberopas sistnämnda lagrum. Någon anledning att i detta avseende uppställa annan regel än som för närvarande gäller, torde icke föreligga.

Anmärkas må, att om tilltalad, som icke önskar mål upptaget vid viss underrätt, framställt yrkande om målets förvisning till annan underrätt, dylikt yrkande icke torde få behandlas såsom en i 16 kap. 2 § rättegångsbalken avsedd invändning mot domstolens behörighet att upptaga målet. Huruvida målet skall upptagas av domstolen, är enligt lagförslaget en lämplighetsfråga. Formellt behörig är varje underrätt, inom vars domvärjo något av de brott, rannsakningsförfarandet avser, blivit begånget. Endast för det fall, att den tilltalade gör gällande, att denna förutsättning — vilken för övrigt skall av domstolen *ex officio* beaktas — icke föreligger och att förty domstolen icke är behörig att upptaga målet, torde senast anförda lagrum äga tillämpning. Invändningen måste då rikta sig mot att över huvud något av målen upptages vid denna domstol.

Såsom jag redan anmärkt, måste en förändring av rättegångsförfarandet i brottmål, sådan som lagförslaget avser, öva en viss inverkan på allmän åklagares ställning och uppgift i rättegången i dessa mål. Enligt gällande rätt anses allmän åklagare i första instans icke kunna å tjänstens vägnar utföra talan vid annan domstol än den, inom vars jurisdiktionsområde hans tjänstgöringsdistrikt är beläget. Om nu i vissa fall brottmål skall kunna upptagas av annan domstol än den, inom vars domvärjo brottet blivit begånget, medför detta, att åtal angående dylikt brott icke kan vid domstolen utföras av åklagaren i gärningsorten. Lagändringen förutsätter därför ett ordnande jämväl av frågan om åtalsrättens utövande i dessa fall. Att ålägga åklagaren i

gärningsorten skyldighet att tjänstgöra vid den rannsakande domstolen måste uppenbarligen för flertalet fall anses uteslutet på grund av praktiska skäl och kostnadshänsyn. En sådan anordning synes ej heller lämplig för de fall, då hinder för densamma ej kan anses föreligga ur lokal synpunkt. Det naturliga och riktiga lärer vara, att en vid den domstol, som upptager målet, anställd åklagare, och närmare bestämt den åklagare, som själv samtidigt vid denna domstol för ansvarstalan mot den tilltalade, får tjänstgöra såsom åklagare även i det mål, som enligt de allmänna reglerna faller under annan domstols jurisdiktion. Det sammanhang, som mestadels förefinnes mellan här ifrågavarande brott, eller deras ofta likartade beskaffenhet torde i allmänhet underlätta en dylik förening av uppgifter, vilka eljes vila å skilda åklagare.

Då, på sätt förut erinrats, beträffande de flesta brott före domstolsbehandlingen erfordras en i gärningsorten utförd förundersökning, förutsätter lagförslaget ett vidsträckt samarbete mellan de olika åklagarna. Initiativet till ett åtal utgår väl regelmässigt från åklagaren i gärningsorten, men ej sällan också från polismyndigheten i den ort, där den misstänkte anhållits och de första förhören med honom ägt rum. Tyngdpunkten i den förberedande utredningen kommer i sistnämnda fall stundom att så övervägande ligga hos den myndighet, som anhållit eller häktat den brottslige, att den undersökning, som återstår att utföra i gärningsorten, blir av synnerligen enkel beskaffenhet. I vilket fall som helst är en snar kommunikation mellan åklagarna nödvändig. I all synnerhet är det tydligt, att den åklagare, som skall vid domstolen utföra en annan åklagares tjänstetalan, måste så skyndsamt som möjligt erhålla icke blott underrättelse om brottet utan även tillgång till den utredning, vilken verkställts i orten för brottets begående. Det för brottmålets vederbörliga utredande så viktiga samarbetet mellan åklagarna kommer alls icke till synes i vår nuvarande lagstiftning, och även de föreskrifter av instruktionell natur, vilka gälla för de allmänna åklagarna vid första instansens domstolar, innehålla därom föga mer än allmänna uttalanden om sådan åklagares rätt att i allt vad tjänsten rör erhålla vederbörlig myndighets biträde och handräckning. Likväl torde, efter vad erfarenheten givit vid handen, förhållandena i detta avseende hava utvecklats sig på ett sätt, som i det stora hela kan betecknas såsom tillfredsställande. Det har visat sig, att då det gäller beivrandet av brott, åklagarna utan svårighet komma i erforderlig förbindelse med varandra och med olika polismyndigheter. Deras kännedom om begångna brott, verkställda häktningar, efterlysningar o. dyl. förmedlas i främsta rummet genom den officiellt av polismyndigheten i Stockholm utgivna tidningen »Polisunderrättelser», vilken utkommer varje helgfri dag under hela året. I övrigt hava möjligheterna till snabbt inhämtande och delgivande av nödiga upplysningar genom samfärdsmedlens utveckling alltjämt ökats. Den förändring med avseende å vissa brottmåls domstolsbehandling, som nu ifrågasättes, synes därför icke påkalla särskilda åtgärder för att närmare reglera

den samverkan med hänsyn till det förberedande utredningsarbetet, vilken för att lagförslagets syfte skall vinnas måste äga rum mellan åklagare eller polismyndigheter på skilda platser. Då emellertid betydelsen härav blir särskilt framträdande efter lagförslagets antagande och åklagarna därigenom även i övrigt erhålla i viss mån nya uppgifter, kan ett framhållande härav genom en cirkulärskrivelse till samtliga åklagare tilläventyrs vara lämpligt.

En viss svårighet erbjuder frågan om den ställning, åklagaren bör anses intaga, då han har att vid domstol föra talan i mål angående brott, som icke blivit begånget inom hans tjänstgöringsdistrikt. Antingen kan man anse honom därvid uppträda med självständig befogenhet, eller ock kan hans ställning uppfattas såsom att vara blott ställföreträdare för den åklagare, vilken enligt de allmänna reglerna har rätten och plikten att åtala det ifrågasvarande brottet. Innebörden av detta spörsmål blir klar, då det erinras, att av svaret därå bero frågorna om rekonventionsansvar, rätt till andel i böter och behörighet att i högre rätt fullfölja talan mot underrättens utslag.

Vissa skäl kunna synas tala för det senare alternativet, eller att låta åklagaren i gärningsorten vara den, som svarar för åtalet även i det fall, att han icke själv för talan vid domstolen. Om initiativet till åtalet utgått från honom och han jämväl utfört den väsentliga delen av förundersökningen, kan det måhända förefalla mest naturligt, att han också blir den, som har att taga ansvaret och att följa målets vidare behandling. Det kan möjligen även befaras, att den andre åklagaren i åtskilliga fall skall befinnas obenägen att under dessa förhållanden själv framträda såsom part i målet, och att ålägga honom skyldighet att på en med honom jämställd åklagares anmaning utföra en dylik funktion lär icke kunna ifrågasättas. En sådan lösning måste ock medföra stora praktiska olägenheter. Den vid domstolen uppträdande åklagaren bleve nödsakad att åtminstone i viss utsträckning inhämta den andre åklagarens instruktioner och vore förhindrad att efter de omständigheter, som framkomma vid rannsakingen, rätta sina yrkanden. Ur synpunkten att undvika omgång och tidsutdräkt — och i här avsedda fall ligger uppenbarligen den största vikt härpå — torde därför det böra ankomma på åklagaren vid rannsakingens domstolen att övertaga alla en åklagares rättigheter och skyldigheter med avseende å detta åtal. Finner han sig icke kunna göra detta, lär icke finnas annan utväg än att målet förvisas till nästa domstol. I praktiken torde risken för att härigenom de onödiga förvisningarnas antal skall ökas vara minimal. I de mål, som överhuvud äro av beskaffenhet att kunna upptagas av annan domstol än gärningsortens, lär det icke behöva antagas, att åklagaren skall undandraga sig att utföra även den talan, som eljest skolat utföras av åklagaren i nämnda ort. Tydligt är ock, att åklagaren icke äger att fritt välja mellan att åtaga sig åtalets utförande eller att underlåta det. Han har i detta avseende att låta sitt handlande bestämmas

av samma grunder som vid ett avgörande, huruvida han skall själv väcka ett åtal eller icke.

Lagförslaget utgår från att den vid rannsakningsdomstolen tjänstgörande åklagaren, efter att hava utfört den talan, han själv anhängiggjort, hos domstolen anmäler de övriga för honom kända fall, i vilka mot den tilltalade skall föras talan om ansvar för annorstädes begångna brott. Han har då att, i den mån han därtill finner sig äga fog, göra hemställan om målens upptagande till domstolens prövning. Besluter rätten förvisning till annan domstol, är åklagarens befattning med de mål, vilka sålunda icke blivit upptagna, avslutad och övergår till åklagaren vid nästa domstol. På detta sätt kan åtalets utförande slutligen stanna hos åklagaren i gärningsorten.

Då vår nuvarande rättegångslagstiftning så gott som fullständigt saknar stadganden om åtalsrätt och åklagare, kunde det möjligen ifrågasättas att låta de bestämmelser i detta avseende, som förutsättas för denna förändring i domstolsförfarandet, inflyta i de för särskilda åklagarkårer utfärdade instruktionerna. Emellertid torde en regel av innehåll, att allmän åklagare vid första instansens domstol skall kunna utföra åtal för brott, som icke blivit begånget inom hans tjänstgöringsdistrikt, innebära en nyhet av den betydelse, att den bör fastställas i form av en bestämmelse av lags natur. Fördenskull har i lagförslagets andra stycke upptagit ett stadgande av innehåll, att om domstol till prövning upptager åtal för brott, som icke blivit begånget inom domstolens område, det skall ankomma på en vid denna domstol anställd åklagare att utföra åtalet.

För ett speciellt fall, vilket, ehuru i praktiken otvivelaktigt mera sällan förekommande, likväl icke torde kunna lämnas utan beaktande i detta sammanhang, erfordras en särskild bestämmelse angående skyldigheten att utföra åtal. Om den tilltalade begått brott inom mer än ett åklagardistrikt inom samma domstolsområde, kan uppstå fråga, vilken av dessa vid domstolen samtidigt uppträdande åklagare skall utföra talan för brott begånget inom annat domstolsområde. Tages hänsyn till huru faktiskt ofta tillgår vid våra underrätter, torde frågan ej sällan lösa sig själv på det sätt, att först sedan den åklagare, vars åtal föranlett rannsakningen, utfört sin talan, en annan åklagare företräder för att mot den tilltalade framställa sina ansvarspåståenden. I dylika fall lärer annat ej ifrågakomma än att den först nämnde åklagaren blir den, som utför talan för åklagare utanför domstolsområdet. Men det kan givetvis ock inträffa, att en åklagare å annan ort har sig bekant, att mer än en av rannsakningsdomstolens egna åklagare kommer att föra talan mot den tilltalade, och därför är tveksam till vem av dessa han bör vända sig för att få sitt åtal utfört. Då detta fall kan inträffa endast i fråga om landsbygdens åklagare, synes det ligga närmast att låta det ankomma på vederbörande landsfogde att, där han ej själv för talan i målet, uppdraga åt en av åklagarna vid domstolen att utföra ifrågavarande åtal.

Erforderlig föreskrift i sådant hänseende torde böra hava sin plats i landsfogdeinstruktionen.

I de särskilda åklagarinstruktionerna torde böra införas bestämmelse om skyldighet för åklagaren i gärningsorten att med största möjliga skyndsamhet till den åklagare, som vid rannsakningsdomstolen skall utföra talan, översända samtliga handlingar rörande utredningen i målet. Tillika synes böra givas föreskrift, att det skall åligga åklagare, som utfört talan i mål av nu ifrågasatt slag, att, sedan förvisning skett till annan domstol, till åklagaren vid denna domstol ofördröjligen översända de handlingar, som röra de vid den försträmda domstolen ej upptagna målen.

Någon speciell bestämmelse för det fall, att åtal vid allmän underrätt skall utföras av särskild åklagare, har icke ansetts erforderlig.

Då enligt nuvarande ordning tilltalad undergått rannsaking vid olika underrätter och slutligen för samtliga förbrytelser, till vilka han funnits saken, dömts av den underrätt, vid vilken han sist rannsakats, fullföljes talan mot utslaget i den hovrätt, under vilken den sist prövande underrätten lyder. Härutinnan kan med lagförslaget tydligen icke åsyftas någon förändring. Men den ifrågasatta förenklingen av underrättsproceduren i dessa mål inverkar i visst avseende också på målens behandling i överrätten. Det mål, som efter förd klagan föreligger till överrättens bedömande, kommer efter en lagändring i enlighet med förslaget att kunna förete den olikhet emot förr, att icke varje särskilt åtal varit prövat av underrätten i orten för brottets begående. Under det att överrätten förut städse ägt möjlighet att återförvisa målet till vilken som helst av underrätterna, kommer i fall, då den föreslagna nya ordningen vunnit tillämpning, återförvisning att kunna ske endast till sådan underrätt, som upptagit en mot den tilltalade förd talan, vare sig nu denna talan avsett brott, begånget inom underrättens egen eller inom annan underrätts domvärjo. Med andra ord skulle målets förvisning vara utesluten till den underrätt, som icke erhållit tillfälle att själv pröva åtal för ett inom dess domvärjo begånget brott. En dylik begränsning av den möjlighet, som eljest står överrätten till buds att i erforderlig mån sörja för åvägabringande av ett fullständigare utredningsmaterial, synes innebära en oegentlighet. Ty icke minst i nu berörda fall lär överrätten kunna finna ett behov av fortsatt utredning vid underrätt vara för handen. Då ett mål blivit prövat av annan underrätt än den, inom vars domvärjo brottet blivit begånget, har detta, enligt de förutsättningar, på vilka förslaget bygger, i de flesta fall kunnat ske just på grund därav, att en mer ingående handläggning icke behövt företagas. Det låter då väl tänka sig, att efteråt sådana omständigheter framkomma, vilka, därest de förelegat vid underrätten, skulle medfört målets förvisning till domstolen i gärningsorten. Överrättens befogenhet att vid vilken underrätt som helst låta anordna vittnesförhör kan näppeligen betraktas såsom ett tillräckligt remedium mot

det avklippande av en fullständig utredning, som i undantagsfall kan hava förekommit vid underrätten. En bestämmelse, som lämnar överrätten tillfälle att förvisa målet till behandling vid domstolen i gärningsorten, kan därför i viss mån betraktas såsom en garanti mot olägenheter, vilka kunna vara förbundna med den förevarande lagändringen. I enlighet med denna uppfattning har i den föreslagna lagens tredje stycke upptagits ett stadgande av innebörd, att överrätt skall äga att, oberoende av att mål icke blivit handlagt av underrätten i orten för brottets begående, förvisa målet till denna underrätt. Lika litet som det torde dragas i tvivelsmål att vid dylikt måls behandling i överrätt såsom den tilltalades vederpart är att anse den åklagare, vilken mot honom fört talan vid underrätten, lika klart torde vara, att, sedan målet förvisats till underrätt, som förut icke handlagt detsamma, vederbörande åklagare vid denna underrätt har att, på grund av stadgandet i andra stycket, övertaga åtalets utförande.

Då med de i lagförslaget upptagna bestämmelserna icke införes en för alla fall eller för vissa på förhand givna fall avsedd ny ordning för behandlingen av här ifrågavarande mål, innebär förslagets antagande icke ett fullständigt upphävande av något förut gällande lagstadgande. Den nuvarande lagstiftningen behåller sin giltighet, men förklaras icke utgöra hinder för tillämpning av de nya bestämmelserna, där de fastställda förutsättningarna för en sådan tillämpning äro för handen. Härvid torde böra erinras, att lagändringen på detta sätt har inverkan i första hand på bestämmelserna i 10 kap. 21 § rättegångsbalken och de särskilda författningar, som ansluta sig till detta lagrum, samt därjämte ock på stadgandet i 10 kap. 29 § rättegångsbalken om underrätts skyldighet att ex officio avvisa brottmål, vilket rätten enligt reglerna för domstolskompetensen ej är behörig att upptaga.

Tiden för den föreslagna lagens ikraftträdande synes kunna sättas till den 1 september 1922. Lagens bestämmelser torde kunna erhålla tillämplighet även å mål, vilka vid tiden för ikraftträdandet äro anhängiga vid allmän underrätt, varför någon särskild övergångsbestämmelse icke lärer vara erforderlig.

Det inom justitiedepartementet i enlighet med nu angivna grunder utarbetade lagförslaget har erhållit rubriken *lag med vissa bestämmelser angående behandlingen av mål, däri någon tilltalas för brott, begångna inom mer än en allmän underrätts domvärjo*.

Över förslaget har yttrande inhämtats från justitiekanslersämbetet.

Ämbetet, som utgått från att dess yttrande borde avse remitterade lagförslaget endast i vad det berörde åklagaremakten, har anfört:

»Ur denna synpunkt må till en början erinras, att åklagarens utförande av ett åtal är i princip skilt från polismyndighetens upptäckande av brott och brottsling, ehuru de båda sålunda principiellt skilda slagen av verksamhet

oftast blivit i vårt land sammanförda på en och samma tjänsteman. Detta sammanförande medför utan tvivel åtskilliga olägenheter, men det torde å andra sidan icke sakna vissa fördelar, om åklagaren, som står ansvaret för åtalet, också själv kan leda de polisundersökningar, genom vilka hopbringas det utredningsmaterial, varpå han sedan har att bygga sin talan.

Så snart åklagaren icke tillika är polismyndighet, måste dock sörjas för att dylik myndighet snabbt och säkert tillhandagår åklagaren med sina tjänster. Så torde ock i allmänhet hava skett i de fall, där åklagare hittills varit befriad från polismannauppgifter.

Det remitterade lagförslaget utesluter icke den möjligheten, att en åklagare kan för sin talans anhängiggörande och utförande bliva väsentligen beroende av polisundersökningar å ort, belägen fjärran från åklagarens verksamhetsområde.

Remitterade förslaget innehåller emellertid inga bestämmelser, som säkerställa samarbetet mellan åklagaren och den främmande polismyndigheten. Måhända kunna dock dylika bestämmelser meddelas i administrativ väg t. ex. genom cirkulär, som väl då i brist på annat centralorgan för polisväsendet i vårt land skulle komma att utfärdas av socialdepartementet. Gent emot ett dylikt arrangement har justitiekanslersämbetet icke annat att invända, än att det måhända erbjuder någon svårighet att göra dylika bestämmelser tillräckligt effektiva.

En viktigare invändning är, att nu omhandlade undersökningar av främmande polismyndighet ofta måste ske efter direktiv från åklagaren, att lagförslaget icke medger åklagaren — vilket antagligen med hänsyn till domstolarnas arbetsbörda icke heller låter sig göra — att inom viss, mycket kort tid utfå rättens protokoll, till vilka direktiven skulle kunna genom enkla hänvisningar anknytas, enär protokollen ju måste innehålla fullständiga upplysningar om sak och person, samt att förslaget därför, om det lagfästes, riskerar att allt för mycket betunga åklagaren med arbete och ansvar.

Omnämnda förhållanden hava bragt justitiekanslersämbetet till den uppfattningen, att den i remitterade förslaget innefattade möjligheten till avvikelse från hittills gällande regeln att brottmål rannsakas och avgöras av domstol i gärningsorten borde begränsas till sådana fall, där domstolen, i det ögonblick den har att besluta om förvisning skall äga rum eller icke, är i stånd att utan ytterligare utredning döma på redan förefintligt material. Praktiskt taget torde väl denna begränsning sammanfalla med den begränsning, som första lagutskottet vid 1921 års riksdag tänkte sig, när utskottet i utlåtande (nr 28) angående en vid den riksdagen väckt motion om utredning angående möjligheterna för just ifrågavarande avvikelse angav erkännande från brottslingens sida såsom förutsättning för att avvikelse skulle kunna äga rum.

Därest ej nu antydda begränsning göres i lagtexten, anser sig justitiekanslersämbetet — med hänsyn tagen jämväl därtill att vår straffprocess är

ackusatorisk och icke inkvisitorisk samt att åklagarens påstående således är det primära i förhållande till domstolens verksamhet — böra vidhålla det i omförmälda motion uttryckligen upptagna och av lagutskottet icke avvisade villkoret om medgivande från åklagaresidan för att omhandlade avvikelser må äga rum. Och åklagaresidan bör härvid representeras av den, som eventuellt får övertaga ansvaret för andras utredningsarbete. Annan myndighet lärer icke kunna ålägga åklagaren att på egen risk framföra ett ansvarspåstående. Varken justitiekanslersämbetet eller länsstyrelserna, vilka senare utgöra högsta åklagaremakt var inom sitt län, äro för övrigt med sin nuvarande organisation och arbetsbörda i tillfälle att kunna med erforderlig snabbhet handlägga framställningar om medgivande av nu omförmäلت slag; vartill måhända skulle komma ovan antydda svårighet för domstolarna att tillhandahålla protokoll i tillräckligt god tid.

Åklagarens intresse av att få samlat möjligast fullständiga material, innan han gör ett ansvarspåstående, blir tydligitvis icke tillgodosett genom möjlighet för honom att överklaga ett rättens beslut, varigenom förvisning nekas. Ty enligt sakens natur måste ett dylikt beslut gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

Måhända invändes, att det icke bör möta någon betänklighet att ersätta den i ovan nämnda motion åsyftade, ganska villkorliga lagstiftningen med den i remitterade förslaget innefattade fullmakt för domstolen att handla efter lägligheten, blott i motiven framhålles domstolens skyldighet att taga tillbörlig hänsyn till åklagaren och tillräckligt utförligt angivas de synpunkter, som böra normera domstolens handlande. Senare tiders lagstiftningsarbete har emellertid varit så forcerat, att underdomstolarnas ledamöter och åklagare näppeligen hava tid att taga del av förebragta motiveringar, och dessa göras ju icke heller genom statens försorg kända för dem, som skola tillämpa lagarna. Under sådana omständigheter synes det ämbetet vara föga tillrädligt att lita till motiveringar, när det gäller rättsskipningens handhavande.

Av vad sålunda anförts framgår, att justitiekanslersämbetet finner sig icke kunna tillstyrka remitterade lagförslaget.»

Vad av justitiekanslersämbetet sålunda anförts har synts mig icke innefatta tillräckliga skäl för att avstå från att söka på den väg, det ifrågavarande lagförslaget anvisar, avhjälpa en allmänt medgiven bristfällighet i vår nuvarande straffprocess. Av min föregående framställning lärer följa, att med förslaget väsentligen åsyftas de i praktiken ofta förekommande fall, då en förvisning icke är av någon egentlig betydelse för målets utredning, utan i själva verket blott utgör det formella iakttagandet av en i fråga om dessa fall föräldrad och onödig procedur. I dylika fall lärer från åklagaresynpunkt icke föreligga någon anledning att motsätta sig den med lagförslaget avsedda förenklingen av brottmålsförfarandet. Om däremot omständigheterna ställa sig så, att åklagaren, då mål upptages vid annan domstol än gärningsortens,

icke vill åtaga sig ansvaret att överlämna målet i befintligt skick till prövning av denna domstol, torde i allmänhet domstolen besluta förvisning. Att överlämna avgörandet i sistnämnda fråga åt domstolens eget omdöme synes mig av skäl, som jag förut framhållit, icke böra möta betänklighet. Det lär näppeligen finnas fog för ett antagande, att domstolen skall mot åklagarens bestridande, därest detta är grundat på de av justitiekanslersämbetet antydda skäl, förvägra förvisning. Min uppfattning om olämpligheten av att binda domstolens beslut om målets upptagande vid förutsättningen av den tilltalades erkännande eller åklagarens medgivande kan jag ej frångå. Den uttalade farhågan för att de grunder, efter vilka lagen skall tillämpas, icke skulle med tillräcklig tydlighet framgå av själva lagen, synes mig icke böra tillmätas en alltför stor betydelse, då det här gäller att i särskilda fall handla efter vad lämpligheten bjuder och bedömandet härav icke för domstolen torde kunna erbjuda någon större svårighet.»

Föredraganden uppläser härefter omförmälda inom justitiedepartementet upprättade lagförslag av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

N. Cervin.

Bilaga.

Förslag

till

LAG

med vissa bestämmelser angående behandlingen av mål,
däri någon tilltalas för brott, begångna inom mer än
en allmän underrätts domvärjo.

Härigenom förordnas, att utan hinder av vad lag eller särskild författning innehåller häremot stridande skall gälla som följer:

Är någon vid allmän underrätt tilltalad för brott och hålles han för brottet häktad, skall vid den rätt upptagas jämväl talan, som mot den tilltalade föres på grund av brott, begånget inom annan allmän underrätts domvärjo, såvida handläggning vid den underrätt, inom vars domvärjo brottet blivet begånget, finnes icke vara för målets avgörande erforderlig; dock må ej på grund av vad nu sagts upptagas mål av beskaffenhet att, enligt vad därom är särskilt stadgat, dess upptagande tillkommer viss underrätt, som ensam är behörig att handlägga det slag av mål, ej heller vid häradsrätt behandlas mål, som må upptagas allenast av rådhusrätt.

Skall efter vad i första stycket sägs åtal för brott handläggas vid domstol, inom vars domvärjo brottet icke blivet begånget, ankomme det på åklagaren vid den domstol att utföra åtalet.

Varder i mål, varom ovan förmäles, talan fullföljd till högre rätt, må, där ytterligare handläggning vid underrätt finnes böra äga rum, målet förvisas till underrätt, vid vilken målet förut icke handlagts men inom vars domvärjo något av de brott begåtts, om vilka i målet är fråga.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1922.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 maj 1923.

Närvarande:

justitierådet SUNDBERG,
regeringsrådet THULIN,
justitierådet STENBERG,
justitierådet KÔERSNER.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 mars 1922, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen oförmälda ändamål inhämtas över ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag med vissa bestämmelser angående behandlingen av mål, däri någon tilltalas för brott, begångna inom mer än en allmän underrätts domvärjo.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av chefen för justitiedepartementets lagavdelning, hovrättsrådet Axel Afzelius.

Förslaget gav anledning till följande uttalanden av lagrådet och dess särskilda ledamöter.

Sundberg och Thulin:

Goda skäl äro anförda till stöd för en lagändring i den riktningen, att de i 10 kap. 21 § rättegångsbalken givna reglerna icke må strängt tillämpas i varje fall, då någon gjort sig skyldig till brott inom särskilda underrätters domvärjo. Och då upplyst är, att den omfattande rättegångsreform, varmed processkommissionen är sysselsatt, icke föregripes eller eljest försvåras av en lagändring av angiven art, torde anledning saknas att vidare uppskjuta denna.

Vid ändringens genomförande bör man dock givetvis, på sätt framhålles i föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, gå fram med en viss varsamhet, så att icke reformen utsträcket till att omfatta mera än en tillfällig utväg undan de olägenheter, som äro förbundna med det gällande förfarandet.

Ur denna synpunkt torde ändamålet erforderligen vinnas genom att uti den

i förenämnda lagrum givna principiella regeln att brott och missgärningsmål, svårare och mindre, skola rannsakas och dömas där gärningen gjord är, vidtaga modifikation så till vida, att om vid underrätt, varest rannsaking med häktad person pågår, uppgives, att den häktade begått brott inom annan underrätts domvärjo, domstolen må äga rätt att, så framt den åklagare, som vid domstolen förer talan emot den häktade, det påyrkar och domstolen finner det lämpligen kunna ske, rannsaka angående det uppgivna brottet och däröver döma i sammanhang med dom angående det eller de brott, som förövats inom domstolens egen domvärjo. Av eget initiativ må domstolen således ej handla; domstolen uppfyller sitt åliggande, då den inskränker sin rannsaking och dom till brott, som inför densamma åtalas. Åklagaren måste givetvis för att kunna med laga verkan framställa yrkande, som nämnts, tillerkännas befogenhet att tala å det annorstädes än inom hans verksamhetsområde begångna brottet. Stadgande härom lärer väl ej med nödvändighet behöva få sin plats i den ifrågasatta lagen, men att så sker synes dock vara synnerligen lämpligt. Tydligt är, att om för brottet talan av allmän åklagare eller målsägande redan anhängiggjorts vid annan domstol, gemensam handläggning, varom nyss sagts, ej kan ifrågakomma.

För att emellertid en domstol sålunda skall medgivas att rannsaka och döma i mål, vari den ej enligt allmänna regler är rätt forum, måste såsom oeftergivlig uppställas den fordran, att icke blott uttrycklig ansvarstalan vid domstolen föres mot den brottslige, utan även såväl den tilltalade som målsägande beredes tillfälle att, sedan sådan talan väckts, yttra sig i målet samt förebragt bevisning upptages i domstolens protokoll.

Med iakttagande av denna fordran skulle rättegångsförfarandet i nu avsedda fall gestalta sig på följande sätt.

Då vid rannsaking med häktad person åklagaren erhåller underrättelse därom att den häktade begått brott inom annan underrätts domvärjo samt åklagaren anser såväl att sannolika skäl föreligga emot den häktade angående brottets verklighet som ock att den erforderliga utredningen utan tidsutdräkt och väsentligare ökning i omkostnader för det allmänna och enskilda parter kan förebringas vid den domstol, där rannsakingen pågår, har åklagaren att till domstolen avgiva sin förklaring, att han för nämnda brott ställer den häktade under tilltal. Sedan åtalet sålunda anhängiggjorts, företager domstolen i vanlig ordning rannsaking med den häktade angående brottet med iakttagande jämväl, att målsägande beredes tillfälle att i målet föra sin talan. Rannsakingen kan, därest ej åtal för annat brott kräver fortsatt handläggning av målet, av domstolen när som helst avbrytas, då omständigheter yppas, som göra det lämpligare, att den slutföres vid annan domstol. Föres rannsakingen angående ifrågavarande brott till slut vid första domstolen, meddelar denna domstol utslag i målet, innefattande prövning ej blott av brott, som begåtts inom domstolens egen domvärjo, utan även av det annorstädes

begångna brott, varom rannsaking ägt rum; domstolen dock obetaget att undandraga sig prövning av sistnämnda brott och hänskjuta frågan härom till annat forum. Varder brott, om vilket sålunda rannsaking ägt rum, hänvisat till annan domstol, har denna domstol att fortsätta den påbörjade rannsakingen angående brottet; vad vid den föregående rannsakingen förekommit har sålunda samma processuella verkan, som om det skett vid den domstol, där rannsakingen fortsättes. Åklagare vid denna domstol blir i regeln en annan än den, som förut uppträtt.

Att det remitterade förslaget i huvudsak avser ett rättegångsförfarande sådant som det nu skisserade torde få antagas. Förslagets avfattning såväl som den detsamma åtföljande motiveringen giva dock rum för tvekan i åtskilliga hänseenden.

Sålunda synes en sammanställning av ordalagen i första och andra styckena samt departementschefens motivering till andra stycket närmast giva vid handen, att det skulle åfägga domstolen att meddela särskilt beslut, huruvida domstolen vill upptaga det ifrågavarande anmälda brottet till behandling eller icke, ett antagande, som i viss mån vinner stöd jämväl av åtskilliga andra departementschefens yttranden till statsrådsprotokollet. Skulle emellertid ett dylikt beslut utgöra förutsättning för rannsakingens företagande, lärer beslutet näppeligen kunna vara av annan innebörd, än att därmed definitivt vore avgjort, att domstolen skulle slutbehandla den upptagna frågan, vadan domstolen vore avskuren från möjlighet att skjuta densamma ifrån sig, om sedermera befundes, att rannsakingen lämpligare kunde ske vid annan rätt. Att detta skulle stå i strid med förslagets syfte är uppenbart.

I motiveringen till förslaget uttalas vidare, att domstolen »på åklagarens anmälan har att genomgå samtliga föreliggande brottsfall». För såvitt därmed avses, att domstolen skall låta anställa utredning jämväl angående sådana, av åklagaren anmälda eller eljest för domstolen uppgivna brottsliga handlingar, för vilka åklagaren icke påstått ansvar å den häktade, synes detta icke vara att tillråda, då någon fördel därav ej torde vara att vinna; utan bör rannsakingen angående dessa brott behandlas i hittills vanlig ordning, oberörd av den föreslagna lagen.

Uppmärksammas må ock den otydlighet, som vidlåder det i första stycket av förslaget använda uttrycket »talan, som mot den tilltalade föres». I det sammanhang, i vilket detta uttryck förekommer, synes därmed avses den anmälan angående visst brott, som av annan åklagare göres och av åklagaren vid den rannsakande domstolen frambäres till denna domstol. Förhåller det sig så, är uttrycket mindre korrekt, i ty att någon talan mot den häktade icke må sägas vara förd förr än han i laga ordning ställts under tilltal vid domstol för det ifrågavarande brottet.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi, att det föreliggande förslaget måtte undergå omarbetning sålunda, att därav framgår,

att åklagaren vid rannsaktionsdomstolen äger att, där han prövar så böra ske, ställa den häktade under tilltal vid samma domstol jämväl för brott, som han uppgives hava begått inom annan domstols domvärjo,

att vidare tillämpning av den föreslagna lagen må ifrågakomma först efter det åklagaren gjort bruk av nämnda befogenhet.

att, där så sker, domstolen äger att rannsaka och döma över sagda brott i sammanhang med dom angående brott, som begåtts inom domstolens domvärjo, domstolen dock obetaget att, om rannsakningen prövas lämpligare böra fortsättas vid annan domstol, hänvisa målet till fortsatt handläggning vid sistnämnda domstol.

samt att, då sådan hänvisning sker, den rannsaking angående brottet, som vid den andra domstolen äger rum, utgör en fortsättning av den vid den första domstolen påbörjade.

Stenberg och Köersner:

Angående förslagets innebörd i de av justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin berörda hänseendena äro vi väsentligen av samma uppfattning som de; men anse vi annan ändring i förslaget härutinnan ej erfordras, än att, då det icke lärer vara avsett, att domstolen före det slutliga utslagets meddelande skall giva formligt beslut om upptagande av mål från annan domstols område, men, med den avfattning andra stycket erhållit, sådant kan synas vara förutsatt, någon jämkning vidtages i de där använda ordalagen, exempelvis sålunda, att det stadgas, att, därest vid domstol fråga uppkommer om upptagande av talan på grund av brott, begånget inom annan domstols domvärjo, det ankommer på åklagaren vid den förra domstolen att utföra åtalet.

Sundberg, Stenberg och Köersner:

Enligt föredragande departementschefens motivering till förslaget bör såsom villkor för att talan på grund av visst brott skall upptagas vid annan domstol än gärningsortens gälla ej blott att det kan ske utan men för utredningens fullständighet utan även att det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt. Till utmärkande härav synes lagtexten böra fullständigas.

Lagrådet:

Det i första stycket använda uttrycket »för brottet häktad» torde utbytas mot »i målet häktad».

För att de i slutet av samma stycke berörda undantagen skola erhålla den omfattning, som lärer vara avsedd, synes åt bestämmelsen om desamma böra givas det innehåll, att på grund av vad i nämnda stycke sagts ej må upp-

tagas mål, för vilka i fråga om rätt domstol gälla särskilda, från stadgandena i 10 kap. 21 § rättegångsbalken avvikande föreskrifter.

Den föreslagna lagens rubrik torde utan olägenhet kunna avsevärt förkortas.

Ett framflyttande av tiden för lagens ikraftträdande är numera nödvändigt.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 21 december 1923.*

Närvarande:

Statsministern TRYGGER, ministern för utrikes ärendena friherre MARKS
VON WÜRTEMBERG, statsråden MALM, EKEBERG, BESKOW, MALMROTH,
HASSELROT, STRIDSBERG, LÜBECK, CLASON, WOHLIN, PETTERSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Ekeberg, anmäler lagrådets den 15 maj 1923 avgivna utlåtande över det den 3 mars 1922 till lagrådet remitterade förslag till lag med vissa bestämmelser angående behandlingen av mål, däri någon tilltalas för brott, begångna inom mer än en allmän underrätts domvärjo.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Till syftet med förevarande lagförslag, vilket blivit remitterat till lagrådet innan jag tillträdde mitt nuvarande ämbete, vill jag uttala min obetingade anslutning. Under frågans föregående behandling har den mening enstämmigt kommit till uttryck, att en lagstiftningsåtgärd i den här avsedda riktningen är att anse såsom önskvärd och nyttig. En ändamålsenlig lösning synes mig ock stå att vinna på den väg, lagförslaget anvisar. Med denna uppfattning kan jag nu inskränka mig till det uttalande, vartill förslagets granskning i lagrådet giver anledning.

Inom lagrådet hava två ledamöter, justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin, hemställt, att lagförslaget i vissa hänseenden måtte omarbetas i förtydligande syfte. Lagrådets övriga ledamöter, justitieråden Stenberg och Köersner, hava uttalat, att de angående förslagets innebörd i de av förstnämnda ledamöter anmärkta hänseenden varit av väsentligen samma uppfattning som dessa, men att de ansett annan ändring i förslaget därutinnan ej erforderlig än viss jämkning av ordalagen i förslagets andra stycke.

De anmärkningar, vilka av justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin framställts emot förslagets avfattning, torde i viss mån bestyrka den gamla och av min företrädare i ämbetet vid remissen till lagrådet vitsordade erfarenheten om de svårigheter, vilka måste vara förbundna med de flesta försök att på det processuella området genomföra partiella reformer. Där, såsom

hos oss, rättegångsförfarandet ännu icke blivit föremål för en systematisk lagstiftning utan i mångt och mycket är byggt på oskriven rätt, är det naturligt, att vid upptagande till legislativ behandling av ett speciellt ämne eller en detalj meningarna kunna skifta angående behovet och lämpligheten att för det speciella fallet lagfästa principer av en större allmängiltighet. Tydligt är, att en speciallag sådan som den här ifrågasatta måste ses mot bakgrunden av de allmänna principer, på vilka vår rättegångsordning vilar. Icke utan nödvändighet och i varje fall blott med stor varsamhet torde processuella frågor av mera allmän räckvidd böra upptagas till behandling i en lag av här ifrågavarande natur.

Vad angår det nu föreliggande förslaget hava justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin ansett erforderligt, att däri införas bestämmelser i syfte att tydligt utmärka, att domstol vid upptagande av mål, som enligt gällande regel tillhör annan domstols handläggning, icke äger handla av eget initiativ utan är bunden av ett vederbörligen framställt ansvarspåstående från åklagaren vid förstnämnda domstol. För min del kan jag, i likhet med justitieråden Stenberg och Kjöersner, icke anse nödigt att härom giva särskilt stadgande i detta sammanhang. Att en rannsaking för brott icke utan stöd av uttryckligt lagbud kan företagas med mindre till grund för densamma ligger ett behörigen anhängiggjort åtal, läser utgöra en av straffprocessens grundläggande principer. Därför torde en bestämmelse, vilken avgör frågan om behörigheten att anställa dylikt åtal, här göra tillfyllest. Då i motiveringen till lagförslaget uttalats, att domstolen vid rannsakingen har att på åklagarens anmälan genomgå samtliga föreliggande brottsfall, torde därmed icke hava åsyftats annat än vad redan nu allmänligen läser förekomma, eller att domstolen, om den därtill äger anledning på grund av föregående meddelande eller åklagarens uppgift, gör sig närmare underrättad om de ytterligare rannsakingar, den tilltalade skall undergå. Jag är sålunda ense med justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin däruti, att även i dessa fall ett lagligen framställt ansvarspåstående måste utgöra en förutsättning för att domstolen beträffande dylika inom domstolens eget område icke begångna brott skall övergå till att verkställa utredning. Härav torde följa, att någon talan mot den tilltalade icke kan anses vara förd vid domstolen förr än han i laga ordning ställts under tilltal för det ifrågavarande brottet. Enligt andra stycket i förslaget är den åklagare, som tjänstgör vid den rannsakande domstolen, behörig att föra sådan talan. Utan medverkan av denne åklagare eller av vederbörlig målsägande kan lagen således icke erhålla någon tillämpning. Vid sådant förhållande synes mig något missförstånd icke kunna uppkomma på grund av uttrycket »talan, som mot den tilltalade föres», vilket uttryck uppenbarligen valts av hänsyn till att i sammanhang med ansvarspåståndet kan vara framställt anspråk på skadestånd eller yrkande om annan civil påföljd av brottet.

Vidare har av justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin ifrågasatts, att i lagen skulle föreskrivas, att, då en domstol hänvisar till annan domstol för fortsatt rannsaking, den rannsaking, som äger rum vid den senare domstolen, skall utgöra fortsättning av den vid den första domstolen påbörjade. En dylik föreskrift måste jag betrakta såsom överflödig, då det icke lär finnas grund för att såsom särskilda mål uppfatta de handläggningar, olika domstolar i enlighet med lagen ägnat samma åtal före avgörandet. Jag har fördenskull ansett ändring icke böra vidtagas i denna del av förslaget.

Lagrådets samtliga ledamöter hava funnit förslagets avfattning kunna föranleda den tydligen ej avsedda tolkning, att domstolen skulle hava att meddela särskilt beslut om upptagande av mål från annan domstols område. Till förebyggande härav har jag låtit i andra stycket företaga den jämkning av ordalagen, varom justitieråden Stenberg och Köersner hemställt. Jämväl har jag ansett lämpligt, att i samma stycke uttrycket »åtalet» utbytes mot »åklagaretalen» för att därmed må tydligare utmärkas, att även målsägandetalen kan bliva föremål för upptagande vid annan domstol än gärningsortens.

Vad justitierådet Sundberg och regeringsrådet Thulin i övrigt anfört om behandlingen av ifrågavarande mål torde överensstämma med den ståndpunkt, lagförslaget därutinnan intager.

I enlighet med den av tre ledamöter i lagrådet gjorda erinran har jag ansett den i första stycket ingående bestämmelsen, att mål skall upptagas vid annan domstol än gärningsortens, såvida handläggning vid sistnämnda domstol finnes icke vara för målets avgörande erforderlig, böra ersättas med en bestämmelse av innehåll, att dylikt upptagande av mål skall äga rum, där det kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt.

Det i första stycket använda uttrycket »för brottet häktad» lär, på sätt lagrådet hemställt, böra utbytas mot »i målet häktad», likasom ock den i samma stycke upptagna bestämmelsen om undantag från lagens tillämpning torde böra erhålla den vidsträcktare omfattning, som av lagrådet angivits. I enlighet härmed har förslaget underkastats erforderlig jämkning.

Med hänsyn till önskvärldheten av att, på sätt lagrådet gjort gällande, lagen må erhålla en kortare rubrik än den föreslagna, har jag ansett rubriken kunna förändras till *lag angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål*.

Tiden för lagens ikraftträdande har synt mig böra föreslås till den 1 september 1924.

I enlighet med vad jag nu anfört har jag låtit inom justitiedepartementet omarbета förslaget.»

Föredraganden uppläser härefter det sålunda omarbetade förslaget samt

hemställer, att detsamma måtte genom proposition föreläggas nästkommande års riksdag till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Oskar Adelson.